

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 27ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1988

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΕΡΙΚΑ

ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΟ ΤΟΥ 1940

Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΤΙΓΜΗ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ Κ. ΣΟΛΩΝΟΣ ΚΥΔΩΝΙΑΤΟΥ

Σαράντα ὀκτὼ χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὸ φθινοπωρινὸν ἐκεῖνο πρωινόν, πὸν ἐσήμανε ἡ σάλπιγξ τὸ ἐωθινόν, ἐπάνω στὰ βορειο-ηπειρώτικα βουνά.

Σεβασμιώτατε,

Κύριε Πρόεδρε, Κύριοι Ἀκαδημαῖκοί,

Κύριοι Ἀρχηγοὶ κομμάτων, κύριοι Βουλευταί, Κύριοι Καθηγηταί, Κυρίες καὶ Κύριοι.

Καὶ σήμερον, ἐπέτειον τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1940, συνήλθομεν ἐδῶ, διὰ νὰ ἀναπολήσωμεν τὰς φωτεινάς, ἀλλὰ καὶ τὰς σκοτεινάς ἐκεῖνας ἡμέρας, πὸν ἠκολούθησαν.

Θὰ ἐπιχειρήσω νὰ ἀναλύσω τὸ γεγονός αὐτό, διὰ νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ξεχωριστὴ σημασία τῆς ἐπετείου καὶ ὁ ξεχωριστὸς εορτασμός της, ἰσοδύναμος σχεδόν, μὲ ἐκεῖνον τῆς Ἑθνικῆς μας εορτῆς τῆς 25ης Μαρτίου.

* *

Δὲν πρόκειται βεβαίως μόνον περὶ μιᾶς ἐκστρατείας κατὰ τὴν τὴν ὁποῖαν εὐάριθμοι Ἕλληνες κατενίκησαν πολυαριθμότερον ἐχθρόν.

Αὐτὸ εἶναι τόσον σύνηθες εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἱστορίαν, ὥστε δὲν θὰ ἤξιζεν ἰδιαιτέρας μνείας καὶ μάλιστα ἑορτασμοῦ.

Καὶ τοῦτο, διότι ἡ μικρὰ αὐτὴ γωνία τῆς γῆς, ἡ ἑλληνικὴ μας πατρίς, ἐπροικίσθη ἀπὸ τὸν Θεὸν ὠραιοτάτῃ, ὥστε λίαν ἐνωρίς νὰ γίνῃ τὸ μῆλον τῆς Ἑριδος διὰ πολλοὺς λαοὺς, δι' ὅλας τὰς αὐτοκρατορίας ποὺ μᾶς περιέζωναν, δι' ὅλους τοὺς μετακινουμένους βαρβάρους, ποὺ ὅλοι τους ἤθελον νὰ περάσουν ἀπ' αὐτήν.

Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν ν' ἀναπτύξῃ ἀρετὰς τοιαύτας, ὥστε νὰ δύναται ν' ἀντιμετωπίζῃ μέγαν καὶ πολὺν ἐχθρὸν μὲ πενιχρὰ μέσα, βασιζομένη κυρίως εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ἐμφύχου παράγοντος, δηλονότι εἰς τὴν μαχητικὴν ἰκανότητα τοῦ Ἑλληνοῦ ὡς ἀτόμου, ἀντιτάσσουσα οὕτω ποιότητα εἰς τὴν ποσότητα.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ Ἱστορία μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ μάχας κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἀδιαφορία τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν δυσαναλογίαν τῶν δυνάμεων καὶ φανερὴ ἡ περιφρόνησίς των εἰς τὴν λογικὴν τῶν ἀριθμῶν καὶ τὴν συντριπτικὴν τοῦ ἀντιπάλου ὑπεροχὴν.

Ἄλλὰ τὸ Ἀλβανικὸν ἔπος εἶναι κάτι πλέον ἐνὸς ὁμαδικοῦ ἥρωισμοῦ, μιᾶς ἐπιτυχοῦς ἐθνικῆς ἐκστρατείας.

Εἶναι μία ἀπὸ τὰς εὐτυχεῖς καὶ κορυφαίας στιγμὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία μάλιστα ξεπερνᾷ τὰ ὅρια ἐνὸς τοπικοῦ ἐθνικοῦ γεγονότος καὶ λαμβάνει διαστάσεις κοσμοϊστορικῆς καὶ πανανθρωπίνης σημασίας.

Διότι εἶναι μία ἀπὸ τὰς σπανίας ἐκείνας στιγμὰς, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος, ἀπαλλαγεὶς τῆς νομοτελείας τῆς αἰσθητῆς πραγματικότητος, ἐγκαταλείπει τὸν «*homo oeconomicus*», ἵνα μετουσιωθῇ εἰς σφαίρας ἀνατάσεως, ὅπου ἡ ψυχὴ του, καθὼς ἔλεγεν ὁ Πλάτων, εἶναι γεμάτη ὄρμην καὶ νοσταλγίαν πρὸς τὴν φωτεινὴν τῆς πατρίδα.

Ἐξηγοῦμαι: Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀνθρωπότητος ὑπάρχουν ἀνὰ διαστήματα περίοδοι κρίσεως τῶν ἀνθρωπίνων ἀξιῶν καὶ μάλιστα ἐκείνων, ποὺ ἐφώτισαν τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν ἀργὴν καὶ κοπιώδη

ἀνοδόν του, ἀπὸ τῆς Φύσεως εἰς τὸ Πνεῦμα.

Ὁ ἄνθρωπος παραπαίων μέσα εἰς τὴν διφυᾶ ὑπόστασιν του μεταπίπτει ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἰδεατοῦ, εἰς τὴν τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τοῦ κατὰ φύσιν. Ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴν πνευματοκρατίαν στὸν πρωτόγονον ὑλοζωισμόν.

Ἡ πρώτη εἶναι ἡ πρὸς τὰ ἄνω ροπή, ἡ ἀνυψοῦσα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν κόσμον τῶν καθαρῶν μορφῶν, ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας. Ἡ δευτέρα τὸν καταβιβάζει στὸ ἐπίπεδον ἀπλῆς συναλλαγῆς καὶ συγκρούσεως οἰκονομικῶν καὶ μόνον συμφερόντων.

Ἡ πρώτη δικαιώνει τὴν κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν πλάσιν του, ἐνῶ ἡ δευτέρα ἐπιβεβαιοῖ τὰ χυδαῖα πορίσματα τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ καὶ μηδενισμοῦ.

Αὕτῃ ἡ διαδοχὴ, αὕτῃ ἡ παροδικὴ ἐπικράτησις θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν στοιχείων, ὡσὰν καμπύλη ἡμιτονοειδῆς παρακολουθεῖ διαρκῶς τὴν Ἀνθρωπότητα.

Τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν τῆς ἐπικρατήσεως θεϊκῶν καὶ δαιμονικῶν δυνάμεων παραδέχεται καὶ ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία, ὅταν εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου ὁμιλεῖ ἀλληγορικῶς περὶ τοῦ ἄμνου μὲ τοὺς ἑπτὰ ὀφθαλμούς, πὺ συμβολίζει τὸν Χριστόν, καὶ περὶ τοῦ δράκοντος μὲ τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς, πὺ συμβολίζει τὸν Ἀντίχριστον.

Ἄλλ' αἱ δυνάμεις αὗται ἐνυπάρχουν καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ παλαιότατον ὀρφικὸν μῦθον, ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἀπὸ τὰς τέφρας τῶν Τιτάνων, οἱ ὅποιοι πρὶν κατακεραυνωθῶν ὑπὸ τοῦ Διός, εἶχον διαμελίσει καὶ καταβροχθίσει τὸν θεὸν Διόνυσον. Εἶναι λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος, ὅπως ἐλέχθη, διφυῆς, κρᾶμα δαιμονικῶν καὶ θεϊκῶν στοιχείων. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ θεϊκὸν στοιχεῖον εἶναι διαμελισμένον, διὰ τοῦτο σπανιώτερον ἀναφαίνεται καὶ δυσκολώτερον ἐπικρατεῖ.

Τὸ Ἀλβανικὸν ἔπος ἀνήκει λοιπὸν, εἰς μίαν ἀπὸ τὰς εὐτυχεῖς στιγμὰς ἐπικρατήσεως τῶν θεϊκῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρώπου.

Παρομοίας στιγμὰς σπανίως χορρίζει ἡ Ἱστορία εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς της. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὴν πολλάκις χιλιοστὴν ἱστορίαν του ἔχει ἀρκετὰς νὰ ἐπιδείξη.

Θὰ ἐννοήσωμεν δὲ καλύτερον τὴν προκειμένην, ἐὰν ἀνοτρῆξωμεν δι' ὀλίγων καὶ ἐν τάχει εἰς τὰς ἐπικρατεστέραις ἐξ αὐτῶν. Μὲ τὴν ἀντι-παραβολὴν μάλιστα αὐτῶν θὰ αἰσθανθῶμεν τὴν ἀδιάσπαστον συνέχειαν καὶ ἐνότητα τῆς φυσιογνωμικῆς ὁλοκληρώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν ὅποιαν κυρίως ἡ Παράδοσις διέσωσε διὰ τῶν αἰῶνων.

* * *

Μία τῶν στιγμῶν αὐτῶν εἶναι ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν, τὸν Αὐγούστου τοῦ 480 π.Χ. Μάχη σκοτεινῶν δυνάμεων βαρβαρότητος κατὰ μιᾶς ἀκτῖνος φωτός.

Δυνάμεων, πὺν τὸ πλῆθος των διὰ πρώτην φορὰν ἀναφέρει ἡ Ἱστορία, διότι οὐδέποτε ἄλλοτε συνεκροτήθη τοιαύτης δυνάμεως στρατὸς ὑπὸ ἓνα καὶ μόνον ἀρχηγόν. Δύο Ἕπαιροι, ἡ Ἀσία καὶ ἡ Ἀφρική, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς μικρῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἀπέραντα βασίλεια τῶν Περσῶν, τῶν Μήδων, τῶν Πάρθων, τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Ἰνδῶν. Τὸ βασίλειον τοῦ Κροίσου, τῶν Σύρων καὶ τῶν Ἀρμενίων. Τὰ ἀφρικανικὰ βασίλεια τῶν Φαραῶ, τοῦ Σολομῶντος, τῶν Μαρκωνῶν, τῶν Ἀράβων κλπ., κλπ., ἐν ὅλῳ τεσσαράκοντα ἐξ ἔθνη, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἦτο ἤδη μεγαλύτερον τῆς Ἑλλάδος, ἐστρατολογήθησαν διὰ νὰ ἀποτελέσουν τὴν κατὰ ξηρὰν δύναμιν. Ὁκτὼ δὲ ἕτερα ναυτικὰ ἔθνη ἀπετέλεσαν τὴν κατὰ θάλασσαν.

Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη προετοίμαζεν ὁ Ξέρξης τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν καὶ ἄλλα τρία ὁ πατήρ του Δαρεῖος. Ἕλληνας τεχνικοὶ ἔξευξαν τὸν Ἑλλησποντον εἰς δύο σημεῖα, διὰ γεφυρῶν ἐπὶ πακτώνων, μήκους περὶ τὰ χίλια πεντακόσια μέτρα, ἀπὸ ὅπου ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας καὶ ἑπτὰ νύκτας διέβαινον ἀδιακόπως ὁ ἀμέτρητος αὐτὸς στρατὸς. Κατὰ τὰς ἑπτὰ νύκτας δέ, κατὰ τὰς βεβαιώσεις τοῦ Ἡροδότου, φαίνεται περαιοθεῖς εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν αἰγιαλὸν στρατὸς περὶ τὰ 2.500.000 ἀνδρῶν.

Ἡ διέλευσις καὶ μόνον ἐνὸς τοιούτου στρατοῦ ἦτο καταστροφὴ διὰ τὸν τόπον. Αἱ πηγαὶ ἐστέρευον, αἱ γυναῖκες ἀπέθνησκον, ἡ χώρα ἡρημοῦτο. Ἀκόμη καὶ ποταμοί, ὡς ὁ Σκάμανδρος καὶ ὁ Μέλας, ἐστέρευαν διότι τὸ ὕδωρ των κατεπόθη ὑπὸ τοῦ πλήθους. Αἱ δὲ ἑλληνικαὶ πόλεις, ὑποχρεούμεναι νὰ διαθρέφουν ἐπὶ μίαν καὶ μόνην ἡμέραν ἐκάστη τὸν στρατὸν αὐτόν, καὶ δαπανῶσαι περὶ τὰ τετρακόσια τάλαντα, ἐντελῶς κατεστρέφοντο.

Ἦτο φυσικὸς λοιπόν, ὁ τρόμος, τὸν ὁποῖον ὁ ἐρχομὸς τοιούτου στρατοῦ εἰς πάντας ἐνέσπειρεν. Ἡ Πυθία τῶν Δελφῶν, τρομοκρατημένη ἐπίσης, μόλις ἀντίκρουσε τοὺς εἰς τὰ χρηστήρια πεμφθέντας ἑλληνας πρεσβευτάς, ἀνέκραξε: «Τί κάθεσθε, τί κάθεσθε, ὦ ταλαίπωροι! Φύγετε εἰς τὰ ἔσχατα τῆς Γῆς. Ὁ ἐξ Ἀσίας ἐπερχόμενος Ἄρης θέλει καταστρέφει τὰ πάντα. Ἀπέλθετε, λοιπόν, ἐκ τοῦ ἀδύτου, βυθίζοντες εἰς θλίψιν τὰς ψυχὰς ὑμῶν».

Βεβαίως ὁ Λεωνίδας, ἐκκινήσας ἐκ Σπάρτης μὲ τοὺς τριακοσίους του καὶ τινὰς ἄλλους Ἀρκάδας καὶ Κορινθίους πολεμιστάς, τοὺς ὁποίους ἐπηρόχησε κατὰ τι ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι, εἶχε σαφῆ γνῶσιν τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἀντιπάλου του. Δι' αὐτό, συστελλόμενος τρόπον τινά, ἔλεγεν εἰς τὰς πόλεις ἀπὸ ὅπου διήρχετο, μεταβαίνων εἰς Θερμοπύλας, ὅτι ἦτο ἀπλῶς ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἠκολούθει.

Τὰ περαιτέρω εἶναι πολὺ γνωστά. Μετὰ τὸ «Μολὼν λαβέ», ὁ Σατράπης τῶν Σάρδεων, παρ' ὄλον τὸν τεράστιον στρατὸν του, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἠκολουθεῖτο, δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν, παρὰ διὰ προδοσίας καὶ τὴν τρίτην μόνον ἡμέραν, ἀφοῦ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης κατέλιπεν εἴκοσι χιλιάδας νεκρούς, ἐκ τῶν πλέον ἐκλεκτῶν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοὺς δύο ἀδελφούς του.

Ἐκεῖνο ὁμως τὸ ὁποῖον εἶναι κακῶς γνωστόν, εἶναι ὅτι οἱ ἦρωες τῶν Θερμοπυλῶν ἔπесαν μέχρις ἐνός, διότι δῆθεν ἦσαν ὑποχρεωμένοι πρὸς τοῦτο, ἐκ καθήκοντος πρὸς τὰ «κείνων ρήματα» τοὺς ἀγράφους δηλαδὴ νόμους τῆς πατρίδος των, ὅπως ἀνέγραψεν ὀλίγον ἀργότερα τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδη, ἵνα ὑπερυψώσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος.

Ἡ ἀλήθεια ὁμως εἶναι ἄλλη. Ὁ Λεωνίδας πληροφορηθεὶς ἐγκαίρως ὅτι κυκλοῦται ἀπὸ τὴν διασφάγα τῆς Ἀναπαίας καὶ βλέπων τὸ μάταιον τῆς θυσίας ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως, ἐπέτρεψε καὶ ἴσως προέτρεψε τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτὸν Ἕλληνας νὰ ἀποχωρήσουν, προτοῦ τοὺς ἀποκλείσῃ ὁ πέρσης Στρατηγὸς Ὑδάρης, διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς τὴν πατρίδα, εἰς εὐθετώτερον χρόνον.

Παρ' αὐτῶ δὲ ἔμειναν μόνον ὅσοι ἐκ θαυμαστικῆς αὐταπαρνήσεως ἠθέλησαν νὰ παραμείνουν καὶ ἀποθάνουν, δίδοντες ἔτσι διὰ τῆς θυσίας των παράδειγμα αἰώνιον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

«Μὴ ἀπατώμεθα», λέγει ὁ Παπαρηγόπουλος, «καὶ ἐλαττώμεν οὕτω δωρεὰν τὸ κάλλος τῆς ἀειμνήστου ἐκείνης θυσίας. Ὁ Λεωνίδας ὡς καὶ οἱ ἥρωικοὶ Θεσπεῖς, ἀπεφάσισαν νὰ μείνουν, φλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τῆς φιλοτιμίας καὶ τῆς φιλοπατρίας πυρός, δι' οὗ μᾶλλον μεγαλορροοῦσιν οἱ ἄνθρωποι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ ὅχι διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν οἰουδήποτε Νόμου». Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπεράνθρωπος ἀξία τῆς θυσίας ἢ χωρὶς ἀντάλλαγμα, ἢ χωρὶς ὑποψίαν καὶ ἐλπίδα ὑλικῆς τιμῆς Νίκης.

«Καὶ περισσότερη τιμὴ τοὺς πρέπει», λέγει ὁ Ποιητής, «ὅταν προβλέπουν πὼς ὁ Ἐφιάλης θὰ φανεῖ στὸ τέλος καὶ οἱ Μῆδοι ἐπιτέλους θὰ διαβοῦνε»...

* * *

Ἡ κυρίεσις τῶν στενῶν τῶν Θερμοπυλῶν δὲν ἐδόξασε τοὺς Πέρσας. Τοῦναντίον ἢ ἀντίστασις καὶ ἢ θυσία τοῦ Λεωνίδα εἶχον τεραστίαν ἀπήχησιν.

Ἡ καταφανεῖσα διαφορὰ ἀξίας τοῦ Ἕλληνος μαχητοῦ ἀπὸ τοῦ βαρβάρου, ἔκαμε τὸν Ἑξέτην πολὺ σκεπτικόν. Ἐπὶ πλέον ἐχαλόβδωσε τὸν Ἕλληνα ναυμάχον τῆς Σαλαμίνας καὶ τὸν παρώτρυνεν εἰς ἰσάξιον κατόρθωμα, ἀναχαιτισθείσης οὕτω τῆς ἐκβαρβαρώσεως τῆς Εὐρώπης.

Ἄλλὰ τὸ σημαντικώτερον εἶναι ὅτι ἢ Ἀνθρωπότης διὰ τῆς

θυσίας τοῦ Λεωνίδα ἐπλουτίσθη κατὰ μίαν ἰδέαν. Ἰδέαν ἢ ὁποία παρέμεινεν ἔκτοτε αἰώνιον παράδειγμα καὶ παγκόσμιον σύμβολον εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Γῆς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν κάποτε νὰ ὑπερασπίσων τὰς ἰδικὰς των Θερμοπύλας.

* * *

Ἄλλη κορυφαία στιγμή τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ πολιορκία καὶ ἡ Ἑξοδος τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐδῶ ἥρωες δὲν ἦσαν μόνον πολεμισταί, ὅπως εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἀλλ' οἱ κάτοικοι μιᾶς πόλεως καὶ μάλιστα ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως. Μάχιμοι καὶ ἄμαχοι, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἐξέχοντες καὶ μή.

Πέραν τῶν σεβαστῶν προεστῶν τοῦ Μεσολογγίου, ἀντέστησαν καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, ἄνθρωποι πτωχοί, ταπεινοί, ἀλιεῖς καὶ βοσκοί, συγγενεῖς τῶν ἀγραμμάτων παλληκαριῶν, ὅλος ὁ ἀνώνυμος ὄχλος.

Καὶ ὅλοι αὐτοί, ἀνεξαιρέτως, ἐπολέμησαν καὶ ἀντέστησαν ὡς ἐὰν εἶχον συνείδησιν καὶ συναίσθησιν ὅτι δὲν ἐπολεμοῦσαν ἀπλῶς, ἀλλ' ὅτι ἔγραφον ἓνα ἀθάνατον ποίημα.

Ὅτι αἱ πράξεις των ὅλοι ἦσαν συμμετοχὴ εἰς ἓν καταπληκτικὸν ἔπος. Ὅτι ἡ ἀντίστασις των, ἡ πέραν τῶν ἀνθρωπίνων διαστάσεων, ἦτο μία ἀπίστευτος ἐποποιία.

Ἐποποιία, ἢ ὁποία ἐκράτησεν ἐξ ὀλόκληρα χρόνια, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κορυφαίαν στιγμήν της τὴν νύκτα ἐκείνην τοῦ Λαζάρου τοῦ 1826, τὴν νύκτα τῆς ἐξόδου ἐννοῶ, ὁπότε οἱ «ἐλεύθεροι αὐτοὶ πολιορκημένοι», ἡμιθανεῖς ἀπὸ τὴν κακουχίαν καὶ τὴν ἐξάντλησιν, ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ πρόσκαιρον τοῦ θανάτου μαρτύριον, διὰ νὰ κερδίσουν τὴν Ἀθανασία.

* * *

Ἀνατρέχων κανεῖς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου αἰσθάνεται τὴν παρηγορίαν ὅτι ἀνακαλύπτει τὰς ἐξαιρέτους ἐκείνης ἀνθρωπίνης ιδιότητος, περὶ τῶν ὁποίων ἤδη ὠμίλησα.

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μελετητοῦ δὲν θὰ σταθῇ εἰς τὰς νίκας τῶν μαχητῶν τοῦ Μεσολογγίου, ὅσον ἐκπληκτικαὶ καὶ ἐὰν εἶναι αὐταί. Ὅπως π.χ. ἡ ἀντίστασις τῶν 130 μαχητῶν τῆς Κλείσοβας, ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν. Ἡ αἱ ἀπίστευτοι ἀποκρούσεις καὶ ἐξορμήσεις ἀπὸ τὸν περίφημον «φράκτην» τοῦ Μεσολογγίου, ὃ ὁποῖος διεχώριζεν τοὺς ὀλίγους πολεμιστάς του ἀπὸ τὰς μυριάδας τοῦ ἰκανωτάτου τῶν πασάδων Ρεσῆτ καὶ τοῦ πανισχύρου αἰγυπτίου Ἴμπραήμ.

Θὰ μᾶς ἐλκύσουν ὅμως αἱ νίκαι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ φθαρτοῦ σαρκίου του, αἱ ὁποῖαι κατατάσσουν τὸ Μεσολόγγι εἰς τὰς ἐξόχους ἀνθρωπίνους στιγμὰς.

Καὶ τοιαύτη νίκη ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἐξῆς:
Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Βασιλαδίου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅποτε ὁ ἀνεφοδιασμὸς τῶν πολιορκουμένων κατοίκων κατέστη ἀδύνατος, ὁ μέγας ἀρμοστής τῶν Ἰονίων νήσων, Φρειδερίκος Ἄνταμ, ἐπεχείρησε νὰ μεσολαβήσῃ νὰ παραδώσουν οἱ Μεσολογγῖται τὴν πόλιν των καὶ νὰ φύγουν ἀνενόχλητοι μὲ ὅλα τὰ κινητὰ των εἰς τὰς Ἰονίους νήσους.

Ἀπὸ τὴν στιγμήν αὐτὴν λοιπὸν, τὸ Μεσολόγγι παύει νὰ εἶναι ἐν κυκλωμένον φρούριον, ὅπου οἱ ἀμυνόμενοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πολεμήσουν.

Ἀκούσατε ὅμως τὸ νέον «Μολὼν λοβὲ» τοῦ Μεσολογγίου:
«Τὰ κλειδιὰ τοῦ Κάστρου» ἀπήντησαν οἱ Μεσολογγῖτες, «τὰ ἔχουμε κρεμασμένα στὴ μπούκα τοῦ καριοφιλιῶ μας καὶ ἂν τὰ θέλουν οἱ πασάδες, ἄς ἔλθουν νὰ τὰ πάρουν. Δὲν μᾶς μέλει γιὰ τὸ χαμὸ μας, οὔτε καὶ ἂν τὰ κόκκαλά μας στὴν πόλιν θὰ σπαρθοῦν. Γιατὶ ἀπ' αὐτὰ θὰ βγῇ ἡ λευτεριά μας».

Καὶ παρέμειναν. Ἐκεῖ. Εἰς τὴν κόλασιν. Καὶ συνέχισαν τὸ μαρτύριον τῆς ζωῆς των μέχρι τέλους.

Δικαίως λοιπὸν ὁ Ποιητὴς ἀνεφώνησεν:

«ὦ, τριακόσιοι, σηκωθῆτε
καὶ ξανάρθετε σὲ μᾶς
τὰ παιδιὰ σας θέλ' ἰδεῖτε
πόσο μοιάζουνε μὲ σᾶς».

Καὶ ἐδῶ, ὅπως στὰς Θερμοπόλας, ὁ ἐχθρὸς ἐπέρασεν. Οἱ Τοῦρκοὶ ἐμπῆκαν εἰς τὸ Μεσολόγγι.

Ἡ ἀπήχησις ὅμως τοῦ ὀλοκαντώματος ὑπῆρξε τεραστία. Βεβαίως, οἱ τὴν ἕλην πιστεύοντες καὶ προσκυνοῦντες, ἠπατήθησαν. Οὕτω ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ ὁ Β', νομίσας ὅτι διὰ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἐλληνικὴ Ἐπανάστασις ἔχασε τὸ κύριον στήριγμά της, ἐώρτασε τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ δὲ μισέλλην αὐστριακὸς πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, βαρῶνος *Von Ottenfels*, ἔγραφεν εἰς τὸν Πρίγκηπα Μέττερνιχ, θριαμβολογῶν διὰ τὴν σημαντικὴν αὐτὴν νίκην.

Ἀγνοοῦσαν ὅμως ὅτι εἰς τὴν Ἱστορίαν ὑπάρχουν νίκαι αἱ ὁποῖαι δοξάζουν τοὺς ἠττημένους, ὄχι τοὺς νικητάς.

Τὸ πυροτέχνημα τοῦ Καψάλη ἦτο ὁ σπινθήρ ὁ ὁποῖος ἀνέφλεξε τὰ εὐγενῆ οἰσθήματα τῶν ἐλευθέρων λαῶν. Ὁ πολιτισμένος κόσμος ἀναμιμνήσκειται τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὰ ράκη καὶ τὰς πληγὰς τῆς ὁποίας χαιρετίζει τὴν αἵματωμένην Ἐλευθερίαν.

Ἡ ψυχρὰ Ἀγγλία ἀρχίζει νὰ συγκινεῖται. Εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν ἐκσπᾶ φρενίτις ἐνθουσιασμοῦ.

Ὁ νέος Τσάρος Νικόλαος Α', ἀπαντᾷ εἰς τὸν Φραγκίσκον τῆς Αὐστρίας, ὅτι οἱ «ἄθεοι ταραξίαι», ὅπως μᾶς ἀποκαλοῦσεν οὗτος, «εἶναι ἄξιοι νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἐμπόλεμοι».

Ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Εὐρώπης ἐπιβάλλει στοὺς πολιτικούς τὴν φιλελληνικὴν πολιτικὴν.

Οὐδέποτε συνέρρευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα περισσότερα ἐφόδια καὶ τρόφιμα ὑπὸ τῶν φιλελληνικῶν ὀργανώσεων καὶ ἐταιρειῶν, Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, ὅσα μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου.

«Τοιαύτη πτώσις», λέγει ὁ Παπαρρηγόπουλος «ἰσοφάριζε τὴν περιφανεστάτην τῶν νικῶν».

* * *

Ἡ ἐκστρατεία τῆς ὁποίας τὴν ἐπέτειον ἐορτάζομεν σήμερον εἶναι μία τριτὴ μεγάλη στιγμή τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τοῦ Μεσολογγίου.

Καὶ ἐδῶ, ἓνας νέος Ξέρξης, ἐξ ἴσου φοβερός μὲ τὸν παλαιόν, ἀπειλοῦσε τὴν μικρὰν μας πατρίδα.

Μετὰ τοῦ βαρβάρου συμμάχου του, εἶχαν ἤδη ὑποτάξει εἰς δουλείαν 14 ἄλλα εὐρωπαϊκὰ Κράτη.

Ἡ δύναμις των ἦτο ἀσύγκριτος ἐν σχέσει μὲ τὴν ἰδικήν μας. Αἱ δύο Αὐτοκρατορίαι, πληθυσμοῦ 120.000.000 ἀτόμων, εἶχον τὴν πολεμικὴν των μηχανὴν ἀρτιωτάτην καὶ πανίσχυρον. Ἡμεῖς τοῦναντίον, εἴμεθα ἀπαράσκευοι διὰ πόλεμον καὶ μάλιστα δι' ἀναμέτρησην μὲ μεγάλην δύναμιν.

Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἀπήντησεν ὄχι ὁ νοῦς, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀπάντησις ἦτο λακωνικωτέρα τῆς τοῦ Λεωνίδου: Ο Χ Ι. Εἰς μίαν στιγμήν, ὅπου ὅλη ἡ Εὐρώπη εἶχεν ὑποκύψει, ἡ μικρὰ Ἑλλάς ἐσήκωνε τὸ κεφάλι καὶ ἐδέχετο τὴν πρόκλησιν.

Διὰ τοὺς ξένους τοῦτο ἦτο ἀπίστευτον.

Ἀλλ' ἀκόμη πλέον ἀπίστευτος ἦτο ἡ συνέχεια: Ἡ ἀντίστασις ἦτο πραγματικὴ.

Ὀλόκληρος ἡ Οἰκουμένη, ἐμβρόντητος, παρακολουθοῦσε τὴν μάχην Δαυῖδ κατὰ Γολιάθ, κρατοῦσα σχεδὸν τὴν ἀναπνοήν της.

Ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ ἐσταμάτησε τὸν χεῖμαρρον τῶν ἀντιπάλων, ἀνέλαβε νικηφόρον ἐπιθετικὴν δραῖσιν, τὴν ὁποίαν ἐκράτησε μέχρι πέρατος τοῦ ἀγῶνος.

Ἀλλ' αἱ νίκαι δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν. Τὸ θάμβος τοῦ Ἀλβανικοῦ πολέμου δὲν εἶναι αὐταί.

Μήπως ὁ τότε Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, Ἰωάννης Μεταξᾶς, δὲν εἶπεν: «Ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν δόξαν, ὄχι διὰ τὴν νίκην».

Καὶ ἡ δόξα τοῦ ἀγῶνος ἦτο ἡ ἀπόλυτος κατάκτησις τῆς ἀπλῆς καὶ διαυγοῦς ιδέας περὶ Ἐλευθερίας, χωρὶς τὴν ὁποίαν, διὰ τὸν ἀληθινὸν ἄνθρωπον, ἡ ζωὴ παύει νὰ ἔχη ἀξίαν.

Καὶ ἡ διατήρησις τῆς ιδέας αὐτῆς, ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε χάσει τὴν πολιτικὴν του αὐτονομίαν, κατὰ τὰ μακρὰ ἔτη τῆς δουλείας, ἀποδεικνύει τὴν ἐπιβίωσιν τῆς αἰωνοβίου ἐλληνικῆς παραδόσεως, βεβαιοῦσα ὅτι ἀρχαία καὶ νέα Ἑλλάς, εἰς τὸν ψυχικὸν των πολιτισμὸν, ταυτίζονται ἀπολύτως.

Καὶ τὴν ἀπλῆν αὐτὴν ιδέαν περὶ Ἐλευθερίας συνέλαβον αὐτομάτως τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὅλοι οἱ ἥρωες τῆς τρίτης αὐτῆς περιπτώσεως.

Ἡρώες τῆς δέ, δὲν ἦσαν μόνον πολεμισταί, ὅπως εἰς τὰς Θερμοπύλας. Δὲν ἦσαν ἐπίσης οἱ κάτοικοι μιᾶς μόνον πόλεως, ὅπως εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ἦσαν ὀλόκληρος ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος.

Ἡρώες τῆς ὑπῆρξαν ὅλοι ἀνεξοικέτως οἱ Ἕλληνας. Ὅλοι οἱ ζῶντες κάτοικοι τῆς χώρας αὐτῆς, κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τοὺς Ἕλληνας τῆς διασπορᾶς. Ἀπὸ τοῦ Ἀνωτάτου ἐστεμμένου Ἀρχοντος, μέχρι τοῦ κατοίκου τοῦ τελευταίου καλυβιοῦ, ἀδιακρίτως τάξεως καὶ φρονήματος. Χωρὶς καμμίαν παραφωσίαν.

Αὐτὴ ἦτο ἡ δόξα τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἀδιάσπαστος ὁμόνοια, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν ὅλοι οἱ Ἕλληνας τὸν ἀλησμόνητον ἐκεῖνον χειμῶνα καὶ ἡ ὁποία ἤρωσεν ἀδιασπᾶστος τὸ μαχόμενον μέτωπον μὲ τὰ μετόπισθεν.

Αὐτὴ ἐχαλύβδωσε καὶ συνέτηκε τὰς θελήσεις καὶ τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων εἰς μίαν ὑπεράνθρωπον δύναμιν, τὴν ψυχὴν τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν ψυχὴν τῆς Ἑλλάδος!

Αὐτὴν ποὺ ἀντιπροσωπεύει ὄχι μόνον τοὺς ζῶντας κατοίκους

της, ἀλλὰ καὶ ὄλους τοὺς νεκροὺς ἤρωας, ἐπωνύμους ἢ μὴ, οἱ ὅποιοι ἐπότισαν κατὰ καιροὺς μὲ τὸ αἷμα των τὴν ἡρωικὴν αὐτὴν γωνίαν τῆς Γῆς διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἀκούσατε ἐν ἀνέκδοτον περὶ τῆς πίστεως αὐτῆς τῆς Ἑλλήνων εἰς τὴν ψυχὴν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡὐτύχησα νὰ ὑπηρεθίσω ὡς Ἀξιωματικός, καθ' ὄλον τὸ διάστημα τοῦ πολέμου, εἰς τὴν ζώνην ἐποφῆς μετὰ τοῦ ἐχθροῦ. Δὲν θὰ ξεχάσω κατὰ κάποιαν ἀποστολὴν μου, εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ πυρός, τὴν στιχομωθίαν μου μὲ διμοιρίτην Ἀνθυπολοχαγὸν τοῦ Πεζικοῦ.

Εὐρισκόμεθα εἰς ὕψωμα τὸ ὅποϊον ἐδέσποζεν ἀμοξιτῆς ὁδοῦ, ἔξωθεν τῆς Κλεισούρας, ἢ ὅποια δὲν εἶχεν ἀκόμη καταληφθῆ ἀπὸ τὰ ἰδικά μας τμήματα.

Ὁ Ἀνθυπολοχαγὸς ἀνέμενε σύνθημα τοῦ Λοχαγοῦ του, διὰ νὰ διατάξῃ τὴν δι' ἄλματος ἐξόρμησιν τῶν ἀνδρῶν του.

Ἡ ἰδικὴ του ἀποστολὴ ἦτο νὰ περιμένω τὴν ἀποχώρησιν τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, διὰ νὰ ἐλέγξω καὶ ἐξουδετερώσω τυχὸν ὕπαρξιν νεκρῶν εἰς δύο ἐπ' αὐτῆς γεφύρας. Ἀλλὰ ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἐκινουῦντο ἀνενοχλήτως ἐχθρικά τάνκς.

—«Καὶ πῶς θὰ χτυπήσετε αὐτὰ τὰ τάνκς, χωρὶς ἀντιαρματικά;» Ἠρώτησα τὸν Ἀνθυπολοχαγὸν ὀλίγον ἀνήσυχος.

—«Θὰ τὰ χτυπήσουμε καὶ χωρὶς αὐτά», ἀπήντησεν. «Ἡ πατρίδα μας εἶναι φτωχὴ. Δὲν ἔχει πολεμικὰ μηχανήματα. Γι' αὐτὸ ἔχει τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων».

Ἔτσι μίλησε τὸ ἀείμνηστο παλληκάρι. Ἦτο διδάσκαλος εἰς τὴν ἰδιωτικὴν του ζωὴν καὶ δὲν ἐπέζησε τῆς ἡμέρας ἐκείνης.

Αὐτὴ, λοιπὸν ἢ ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων, ἢ ὅποια διφυῶσε ἐλευθερίαν, ἐπολέμησε τὸ 1940 καὶ ἐκτύπησε τὸν φασισμόν.

Δὲν ἔχει σημασίαν ἂν ἀργότερον ὁ Ἴταλὸς εἰσῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὅπως δὲν ἔχει σημασίαν ὅτι οἱ Μῆδοι ἐπέρασαν τὰς Θερμοπύλας καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐπάτησαν τὸ Μεσολόγγι.

Καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις, Πέρσαι, Τοῦρκοι καὶ Ἴταλοὶ

θά ἦσαν εὐτυχεῖς, ἐὰν ἠδύνατο νὰ ἀπαλείφουν ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν των τὰς σελίδας αὐτάς. Ἐνῶ διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ τρίτη αὐτὴ περίπτωσις ἀνατάσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὑπῆρξε γεγονός μέγα, τὸ ὁποῖον ἐπηρέασεν ὄχι μόνον τὸ ἰδικόν της μέλλον, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον τῶν ἄλλων, τότε μεγάλων συμμάχων της, ἀδιάφορον ἂν αὐτοί, ἀργότερον, διὰ ταπεινούς συμφεροντολογικούς λόγους, ἐλησμόνησαν τὴν συμβολὴν της αὐτῆς.

Καὶ διὰ τὸ μέλλον αὐτὸ τῆς πατρίδος μας ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ προσθέσω ὀλίγα ἀκόμη λόγια, ἀπευθυνόμενος ἰδίως εἰς τοὺς νεωτέρους ἐξ ὑμῶν καὶ δι' ὑμῶν πρὸς τὴν νεότητα τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀγαθὴν αὐτὴν τῆς πατρίδος ἐλπίδα.

Τὸ μέλλον αὐτὸ προοιωνίζεται ἰδιαίτερος σκληρὸν εἰς τὴν σκοτεινὴν καὶ ταραγμένην ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποῖαν θὰ ζήσουν. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει νὰ διεξαγάγῃ σκληρὰν πάλην ἐν μέσῳ ἐπικινδύνων ρευμάτων, ἰδεῶν καὶ προπαγανδῶν.

Καὶ χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ὑπόουλους φίλους καὶ τοὺς ἀδιστάκτους ἐχθρούς, οἱ ὁποῖοι μᾶς περιστοιχίζουν, εἶναι διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν αἱ διοχετευόμεναι νέαι ἰδέαι, αἱ ἀπειλοῦσαι διάσπασιν μιᾶς χιλιόχρονης ἀλυσιδωτῆς παραδόσεως τῶν ἀνατάσεων τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς.

Μία τάσις διασκορπισμοῦ, θὰ ἔλεγον, ἐξώστρεφος καὶ ἐγκαταλείψεως τῶν ἀπηρχαιωμένων, δῆθεν, ἐθίμων μας, μὲ μίαν ψευδεπίπλαστον ὕλιστικὴν διάθεσιν, κυριεύει ἀπὸ τινος τὴν νεολαίαν μας.

Ἡ μεγάλη ἐπαφή, ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ διαρροὴ πρὸς τὴν Δύσιν, τὰ ὁποῖα ἐνισχύουν ἢ μετανάστευσις, ὁ τουρισμὸς, ἡ Κοινὴ Ἀγορά, αἱ σπουδαὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἡ τηλεόρασις, συνδυαζόμενα μὲ ἀνεπαρκῆ ἐφόδια ἀντιστάσεως, ἦτοι μὲ ἀ τ ε λ ἦ π α ι δ ε ἶ α ν, ἀσκοῦν αὐτόχρημα δηλητηριώδη ἐπίδρασιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων μας.

Καὶ ἐὰν αὐτὴ ἡ «Δ υ σ ε π ο λ η ξ ί α» εἶναι δικαιολογημένη διὰ λαοὺς προσφάτως ἀνακλύφοντας ἐκ τῆς ἀφανείας, λαοὺς οἱ ὁποῖοι τώρα μόλις ἐγγράφονται εἰς τὰς δέλτους τῆς Ἱστορίας, εἶναι τελείως ἀπαράδεκτος διὰ τοὺς ἀπογόνους ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπραγμάτωσαν

τὰς περιγραφείσας μεγάλας στιγμὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Εἰδικώτερον οἱ νέοι μας, τρεπόμενοι ὁμαδικῶς πρὸς τὴν Τεχνολογίαν καὶ γαλουχούμενοι ἀπὸ τὴν Τεχνικὴν καὶ μόνον Παιδείαν, ὀδηγοῦνται εἰς ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῶν παραδόσεων καὶ ἄρνησιν κατανοήσεως τῶν ἀγαθῶν παραδειγμάτων τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τῆς Χώρας μας.

Ἄλλὰ ἡ παιδεία αὐτή, χωρὶς τὴν πληρότητα τῆς μορφώσεως, χωρὶς, δηλονότι, τὴν ἀνάπτυξιν ὄλων τῶν πνευματικῶν δυνάμεων καὶ ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, καταλήγει εἰς τὴν Τεχνοκρατίαν, ἥτοι εἰς τὴν θεοποίησιν τῆς μηχανῆς καὶ τῆς ὕλης.

Ἡ δὲ Τεχνοκρατία, ἀπογυμνουμένη τῆς καθολικῆς παιδείας, καὶ προσκεκολλημένη εἰς τὴν αἰσθητὴν πραγματικότητα, καλλιεργεῖ μόνον τὸν Νοῦν καὶ τὰς γνώσεις, ὀδηγοῦσα εἰς τὰς ὑλιστικὰς θεωρίας τῶν Νόμων ἢ διαδοχῆς αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, ὅπου τὰ πάντα εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν τελοῦνται διὰ καθαρῶς φυσικῶν δυνάμεων, ἄνευ σκοποῦ καὶ μετ' ἀναγκαστικῆς νομοτελείας.

Καὶ οὕτω ὁ ἄνθρωπος καθίσταται δοῦλος τυφλῶν μηχανικῶν δυνάμεων, χωρὶς προσωπικότητα καὶ χωρὶς εὐθύνην.

Ἄλλὰ δυστυχῶς ἡ Τεχνολογία δὲν δύναται νὰ ἀγνοηθῆ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν μας.

Στὴν ἐπερχομένην χιλιετηρίδα, αὐτὴ θὰ κυριαρχήσῃ ἀπολύτως. Διὰ νὰ διασωθῆ λοιπὸν ἡ πνευματικὴ ὑπόστασις τῶν Ἑλλήνων, δέον, χωρὶς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Τεχνολογίας, ἢ ἀντίδρασις νὰ εἶναι ἡ πρέπουσα.

Ἀντίδρασις κατὰ τῆς ἀποστραγγίσεως τῆς ἐλευθέρου πρωτοβουλίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατὰ τῆς ἀποπομπῆς τῶν ἐκ Θεοῦ καταγομένων ἰδεῶν.

Δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας τοῦτο δὲν εἶναι δύσκολον.

Δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ ἀντλήσωμεν ἀπὸ τὰ ἀμύθητα ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ πλούτη, τὰ ὁποῖα περιέχει τὸ ὑπέροχον τρίπτυχον τῆς ἐθνικῆς μας κληρονομίας.

Τούτου τὸ πρῶτον εἶναι ἡ συνεχῆς ἐπαφή, γνωριμία καὶ μελέτη τῆς ἀρχαίας κλασσικῆς μας Φιλοσοφίας, Τέχνης καὶ Λογοτεχνίας.

Τὸ δεύτερον εἶναι νὰ ἐντροφήσωμεν εἰς τὸ μέγα ἠθικὸν δίδαγμα τῆς Χριστιανικῆς Ὁρθοδοξίας.

Καὶ τὸ τρίτον εἶναι νὰ βαπτισθῶμεν εἰς τὰ δροσερὰ νάματα τῶν ἡθῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν παραδόσεων τῆς Φυλῆς μας.

* * *

Τελειῶνω μὲ μίαν ἀποστροφὴν, ὅπως καὶ οἱ παλαιότεροι διδάσκαλοί μας ἐσυνήθιζον, ἀπευθυνόμενος ὅπως καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν νεότητα:

«Νέοι τῆς Ἑλλάδος!

Ἐμπνευσθῆτε ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνους ἀρετάς, αὐτὰς ποὺ ἔχουν θεϊκὴν τὴν καταγωγὴν.

Παραλάβετε ὑπερήφανοι τὴν σκυτάλην, πρὸς συνέχισιν τῶν αἰωνίων παραδόσεων τῆς πατρίδος μας.

Μὴ λησμονεῖτε τὴν εὐτυχίαν τὴν ὁποίαν σᾶς ἔδωκεν ὁ Θεὸς ὅτι ἐγεννήθητε Ἕλληνες.

Εἰς πᾶσαν προᾶξιν σας καὶ ἐνέργειαν τοῦ βίου σας νὰ σκέπτεσθε πάντοτε τὸ Ἔθνος.

Περιφρονήσατε ἐν ἀνάγκῃ τὰ πάντα, ἀλλ' οὐδέποτε τὸν ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ».